

‘Abbâs Zeryâb”, a.e., s. 301-312; Ahmed Tefazu-
zûfî, “Der Rişâ-yi İsnâd-ı ‘Abbâs Zeryâb-ı Hûyî”,
İrânşinâsi, VII/2, Tahran 1374 hş., s. 280-283;
Hüseyn Ebû Turâbiyân, “3 Sâl pes ez Hâmûşî-yi
Zeryâb-ı Hûyî”, *Güzâreş*, sy. 83, Tahran 1376
hş., s. 29-31; Seccâd Âyduñfî, “Zeryâb-ı Hûyî der
Kalemrev-i Şâhnâme-pejûheş”, *Kitâb-ı Mâh-ı
Edebiyyât ve Felsefe*, sy. 62, Tahran 1381 hş., s.
46-57; Humâ Efrâsiyâbî, “Meclîs-i Enes: Ma‘ârif-i
Müdrân-ı Kitâbhâne-i Şumâre 2: ‘Abbâs Zeryâb-ı
Hûyî”, *Peyâm-ı Bahâristân*, sy. 19-20
(1381 hş.), s. 8-10; Ferhâd Tâhirî, “Sehm-i Üstâd
Zeryâb-ı Hûyî der Nehdât-i Dâiretü'l-Ma‘ârif-
nevîsî-yi Mu‘âşır”, *Ma‘ârif*, sy. 57, Tahran 1381
hş., s. 119-133; Abdullah İsfahânî, “‘Abbâs Zeryâb-ı
Hûyî / Nîm Kârn-ı Nûşâ-şinâsi, Te‘lif ve
Taḥkîk”, *Âyende-i Pejûheş*, sy. 96, Tahran 1384
hş., s. 24-35.

RIZA KURTULUŞ

ABBÂSÎ, Abdürrahîm

(عبد الرحيم العباسي)

Ebû'l-Feth Bedrüddîn (Zeynüddîn)
Abdürrahîm b. Abdîrahmân b. Ahmed
b. el-Hasen el-Abbâsî
(ö. 963/1556)

Hadis, tefsir,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

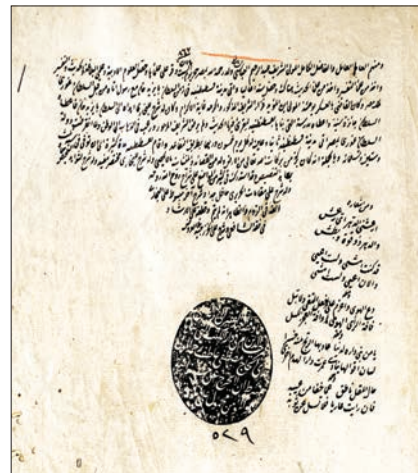
17 Ramazan 867 (5 Haziran 1463) tari-
hinde Kahire'de doğdu. Aslen Hamalı olup
Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın soyun-
dan gelen bir aileye mensuptur. Kahire'de
ilk eğitimini aldıktan sonra başkadî Mu-
hammed b. İbrârahîm et-Tetâî, Muhyiddin
Kâfiyeci, Emînüddin Aksarâyî, Sirâced-
din el-Abbâdî, Celâleddin el-Bekrî, Ebû
Abdullah İbn Kâsım el-Gazzî, Muhammed
b. Kâsım ve Fahreddin Osman ed-Deymî
gibi âlimlerden ilim tahsil etti. Hadis,
tefsir, dil ve edebiyatta ilerledi. Kur'an'ı
hıfzetti ve Nevevî'nin *Minhâcü't-tâli-
bîn*'ini, Tâceddin es-Sübki'nin *Cem'u'l-
cevâmî*'ini, İbn Mâlik et-Tâî'nin *el-El-
fiyye*'sini, Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâh*'ını
tamamen, Sirâceddin el-Urmevî'nin
Meḫâlî'u'l-envâr'ını ise kısmen ezberle-
yerek Mısır'daki hocalarına arzetti. Dimaşk
bölgesinde Muhıbbüddin el-Busravî'den
fıkıh, Şeref b. İd'den dil, aruz, mantık
dersleri aldı (Sehâvî, IV, 179). *Şahîh-i
Buḫârî*'yi hocalarından okuyup icâzet
aldı ve okutup icâzet verdi. Dimaşk'ta
Zâhiriyye, Nâsiriyye ve Azrâiyye medre-
selerinde hocalık yaptı. Hanbelî mezhebi-
ne mensup bir aileden geldiği halde Şâfiî
mezhebinin benimsedi (Heinrichs, II, 14).

Dimaşk'ta 893'te (1488) tayin edildiği
sır kâtipliği görevini 905 (1499) yılına ka-
dar sürdürdü. 897'de (1492) Dimaşk'tan
hacca gitti. Memlûk Hükümdarı Kansu
Gavri'nin elçisi olarak Sultan II. Bayezid

döneminde İstanbul'a gönderildi, yazdığı
Şahîh-i Buḫârî şerhini padişaha takdim
etti. Padişah da kendisini ödüllendirdi ve
inşa ettirdiği medresede hadis okutmasını
teklif etti, ancak kendisi özür beyan ede-
rek Mısır'a döndü. Yavuz Sultan Selim'in
Mısır'ı fethinden (1517) sonra İstanbul'a
yerleşti, vefatına kadar İstanbul'da kaldı
ve bu şehirde vefat etti (Taşköprizâde, s.
246). İyi huylu, güler yüzlü, mütevazî, cöm-
mert ve takvâ sahibi olduğu, bazan kırk
gün süren halvete girdiği nakledilmekte-
dir (Gazzî, II, 162). Pek çok kaynakta şiir
bilgisi ve şiir zevkine sahip bulunduğu,
dönemindeki şairlerin şiirlerini kendisine
sunduğu, Kanûnî Sultan Süleyman dön-
eminde Rodos'un fethi münasebetiyle
padişahı öven şiirler kaleme aldığı zikredi-
lir (a.g.e., II, 161). Bazı şairler ona muâraza
yazmış (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1919), Âişe el-
Bâüniyye ile aralarında manzum yazışma-
lar olmuştur. Eserlerinde yüksek seviyede
bir üslûp kullandığı görülür.

Eserleri. 1. *Şerḫu'l-Buḫârî*. Kahire'de
905 veya 906 (1500) yılında tamamlandı-
ğı tahmin edilen eser kaynaklarda *Şerḫ
‘ale'l-Buḫârî*, *Feyzü'l-Bârî bi-şerḫi ğarî-
bi Şahîhi'l-Buḫârî* ve *Şerḫu'l-Câmi‘i’s-
şağîr li'l-Buḫârî* adlarıyla da geçmekte-
dir. *Şerḫu'l-Buḫârî* Mecdüddin İbnü'l-
Esîr'in *el-Muşannefî* tarzında yazılmış,
hadislerin isnadları zikredilmeden alfa-
betik olarak sıralanıp şerhedilmiş ve her
bölümün sonunda hadislerde geçen garîb
kelimeler açıklanmıştır. Burhâneddin İbn
Ebû Şerîf, Seriyüddin İbnü's-Şihne ve
Radiyyüddin el-Gazzî eser için takrizler

Abdürrahîm el-Abbâsî'nin *Şerḫu'l-Buḫârî* adlı eserinin un-
van sayfası (Âtif Efendi Ktp., nr. 529)

kaleme almıştır. Şerhin yazma nüshaları
İstanbul kütüphanelerinde bulunmaktadır
(DİA, VII, 121). Bunun dışında İstanbul'da
iken yazmaya başlayıp tamamlamadığı
Şahîh-i Buḫârî şerhinin de olduğu be-
lirtilmektedir (M. Halîl el-Halâyle, s.
11). 2. *Şerḫ ‘alâ Maḫâmâtî'l-Ḥarîrî*
(*Hediyyetü'l-‘ârîfin*, I, 563). 3. *Şerḫ ‘ale'l-
Ḥazreciyye fî ‘ilmi'l-‘arûz* (M. Halîl el-
Halâyle, s. 11). Abdullah b. Muhammed
el-Hazrecî'nin kasidesinin şerhidir. Şerhin
yazma nüshaları *el-Cevâhirü's-seniyye
fî şerḫi'l-Ḥazreciyye* adıyla Vakıflar Ge-
nel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü
(nr. 244/3) ve Kastamonu İl Halk (nr. 477/6)
kütüphanesinde bulunmaktadır. 4. *el-
Mevâ'idü'l-vefiyye bi-şerḫi şevâhidi'l-
Ḥazreciyye* (Brockelmann, I, 546; II, 394).
5. *Me‘âhidü't-tenşiş ‘alâ şevâhidi't-
Telḫîş*. Hatîb el-Kazvî'nin *Telḫîşu'l-
Miftâh*'ında geçen şâhid beyitlerin şerhi
yanında eserde şairlerin biyografilerinden
de söz edilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I,
477). En önemli kitaplarından olan bu
tefimde Abbâsî'nin edebiyat, edebî ten-
kit ve belâgat geleneğini iyi bildiği, geni-
ş ilmi birikime ve kültüre sahip olduğu
görülmektedir. Eserde yer alan bilgiler
edebiyat, tenkit ve belâgatın temel me-
selerini kapsamakta, konular divanlar,
sözlükler, tarih, dil, edebiyat ve biyografi
kitaplarına başvurularak örnek ve nükte-
lerle açıklanmaktadır (M. Halîl el-Halâyle,
s. 34-50). Eseri Ahmed b. Ahmed el-Acemî
el-Vefâî ve Bedreddin el-Gazzî ihtisar et-
miştir (Abdülbâsî b. Mûsâ el-Almevî,
s. 16). *Me‘âhidü't-tenşiş*'in Kahire'de
(1274, I-II, 1316) ve kenarında Ali b. Zâfir
el-Ezdi'nin *Bedâ'î'u'l-bedâ'ih*'i ile birlikte
Bulak'ta (I-II, 1278) baskıları yapılmış, ilmi
neşri Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd
tarafından gerçekleştirilmiştir (Beirut
1366; I-IV, Kahire 1367/1947). Eser üze-
rine Yûsuf Avaz er-Rîmâvî Beirut'taki
Saint-Joseph Üniversitesi'nde (Câmiatü'l-
Kıddîs Yûsuf) *‘Abdürrahîm el-‘Abbâsî
ve cühûdühü'l-belâğîyye fî kitâbihî
Me‘âhidü't-tenşiş ‘alâ şevâhidi't-Tel-
ḫîş* adıyla bir doktora tezi hazırlamıştır
(1996). 6. *Naẓmü'l-vişâḫ ‘alâ şevâhidi
Telḫîşî'l-Miftâh*. *Me‘âhidü't-tenşiş*'in
ihtisar edildiği bir eser olup (*Keşfü'z-zu-
nûn*, II, 1964) bir nüshası Konya Karatay
Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr.
499/1). 7. *Hâşiye ‘alâ şerḫi Lâmiyyeti'l-
‘Acem li-Şalâhiddin eş-Şafedî* (Kehhâ-
le, V, 205). 8. *Mineḫe Rabbi'l-berkiye fî
fethi Rodos el-ebiyye*. Rodos'un Kanûnî
Sultan Süleyman tarafından fethi üzerine
yazılan bir kasidedir (a.g.e., V, 206). Faysal

Abdullah el-Kendirî kasideyi Rodos tarihine ilişkin bir incelemeyle birlikte yayımlamıştır (*Ḥavliyyâtü Külliyyeti'l-âdâb*, sy. XVIII [Küveyt 1997], s. 122 vd.). **9. Şî'ru 'Abdirrahîm el-'Abbâsî.** Abbâsî'nin muhtemelen çoğu kaybolmuş şiirlerinden çeşitli kaynaklarda dağınık halde bulunan bir kısmı Abdür'râzik Huveyzî tarafından derlenip yayımlanmıştır (Kahire 2006). **10. Enfa'u'l-vesâ'il ilâ ebde'i'r-resâ'il** (nşr. Abdür'râzik Huveyzî, Kahire 2006). **11. Ünsü'l-ervâh bi 'ursi'l-efrâh.** Kanûnî Sultan Süleyman'a, sadrazam Lutfî Paşa'ya, Emirülümerâ Hadım Süleyman Paşa ile Pîrî Mehmed Paşa'ya methiyeler içeren bu inşâ kitabı Mihrimah Sultan ile Rüstem Paşa'nın evlenmesi dolaysıyla 1539'da yazılmıştır (Heinrichs, II, 19; Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, nr. 47/Edeb, 20 varak).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, IV, 178-179; Taşköpürizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 246, 247; Abdülbâsî b. Mûsâ el-Almevî, *el-İk'dü't-telid fi'htisâri'd-Dürri'n-naqid* (nşr. Mervân b. el-Atiyye), Kahire 2004, s. 16; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 161-165; Keşfü'z-zunûn, I, 477, 551; II, 1037, 1919, 1964; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Armaût), X, 651; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 546; II, 394; *Hediyetü'l-'ârifin*, I, 563; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, V, 205-206; M. Reşâd Halîfe, *Medresetü'l-ḥadis fi Mişr*, Kahire 1403/1983, s. 62, 63; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 345; M. Berekât Ebû Ali, *et-Teṭavvürü'l-edebî fi Kitâbi Me'âhidi't-tenşiş*, Amman 1984, tür.yer.; M. Hafîl el-Halâyiyle, *el-Muştalahu'l-belâgî fi Me'âhidi't-tenşiş 'alâ şevâhidi't-Telhiş li-'Abdirrahîm el-'Abbâsî*, Amman 2006, s. 11-12, 34-50; W. P. Heinrichs, "'Abd al-Rahîm al-'Abbâsî (al-Sayyid 'Abd al-Rahîm)", *Essays in Arabic Literary Biography 1350-1850* (ed. J. E. Lowry – D. J. Stewart), Wiesbaden 2009, II, 12-20; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-sahîh", *DÎA*, VII, 121.

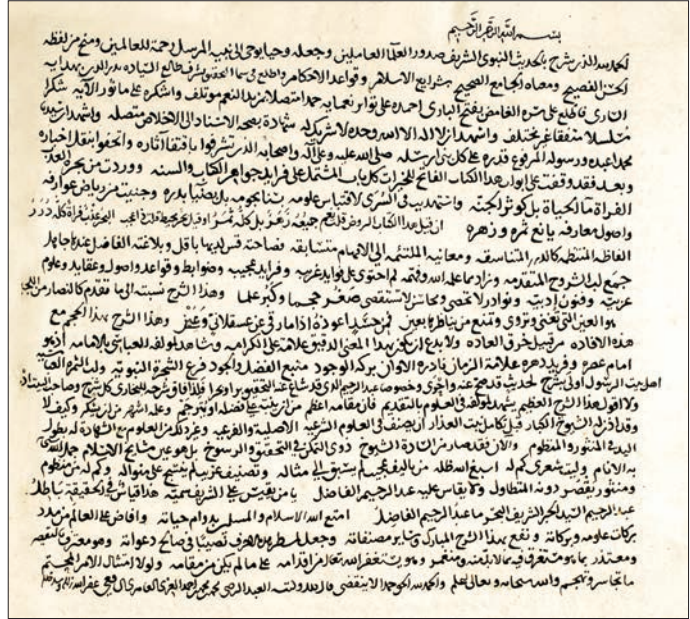

HALİM ÖZNRHAN

ABBOTT, Nabia
(1897-1981)

**Ortadoğu asıllı
Amerikan şarkiyatçısı.**

31 Ocak 1897'de Mardin'de doğdu. 1907'de ailesiyle birlikte Bombay'a göç etti. Cambridge Üniversitesi'nin yeterlilik sınavını kazandıysa da I. Dünya Savaşı esnasında Hindistan'da kaldı. Leknev'de kızlara özel Isabella Thornbom College'da lisansını bitirdi. Savaşın ardından oluşan Irak Krallığı'na kadınların eğitim programı için davet edildi. Burada politik ve kültürel amaçlarla çeşitli faaliyetler yürüten İngiliz seyyahı Gertrude L. Bell'in projelerine destek verdi. 1923'te ailesiyle birlikte Boston'a göçtü ve iki yıl sonra

Abdürrahîm el-Abbâsî'nin Şerḥu'l-Buḥârî adlı eserinin ilk sayfası (Âtîf Efendi Ktp., nr. 529)

Boston Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimini bitirdi. 1925-1933 arasında Asbury College'da (Wilmore / Kentucky) eğitim bölümünde ders verdi, tarih bölümünün başkanlığına getirildi. 1933'te Chicago'ya gitti ve Oriental Institute'de Arapça profesörü Martin Sprengling'in verdiği kurslara katıldı. Aynı yıl araştırmacı olarak tayin edildiği bu enstitüde bütün akademik hayatını geçirdi. 1963'te emekliye ayrıldıktan sonra onursal profesörlük unvanıyla burada çalışmaya devam etti. Söz konusu enstitünün ilk kadın üyesi olan Abbott önceleri ayrımcılığa mâruz kalsa da zamanla büyük bir saygınlık kazandı.

Abbott ilmî hayatı boyunca üç ana tema üzerinde çalışmıştır. Bunlardan ilki, başta Müslümanlık olmak üzere Semitik dinlerde ve Arap kültüründe kadının konumudur. Hz. Âişe, Hârûnürreşid'in annesi Hayzurân ve karşı Zübeyde'nin biyografilerini kaleme alan Abbott, bunların sosyal ve politik hayattaki yerleriyle toplumdaki liderlikleri üzerinden düşüncelerini ortaya koydu. Kadınlarla ilgili diğer makalelerinde Hz. Muhammed zamanında bazı haklar kazanan kadınların giderek sosyal statülerini kaybettikleri ana fikri üzerinde durmuştur. Abbott'in ilgilendiği ikinci alan İslâm öncesi ve sonrası Kuzey Arap bölgesindeki yazının menşei, gelişimi ve buna katkı sağlayan önemli şahsiyetlerdir. Abbott'in bu çalışmaları yapmasında 1929'da Chicago Üniversitesi'ne bağlılanan Moritz Koleksiyonu'ndaki Kur'an yazmalarından parçalarla döneme ait diğer önemli belgelerin olumlu etkileri olmuştur. II (VIII) ve III. (IX.) yüzyıllardan günümüze ulaşan

paperüsler Abbott'ın üçüncü ve en önemli çalışma alanını oluşturur. Kendisi, Oriental Institute'e bağlılanan 350'yi aşkın paperüs ve öteki yazılı belgelerden seçtiği malzemelerle erken dönem Arap yazısının gelişimi, ayrıca tarih yazıcılığı, hadis-tefsir tarihi ve Arap gramerinin gelişmesi gibi konulara dair araştırmalar yapmıştır.

Erken dönem rivayet tarihi hakkında ileri sürdüğü fikirlerle İslâm dünyasında ve Batı'da dikkat çeken Abbott'ın özellikle Goldziher – Schacht çizgisinden beslenen aşırı şüphecî akımın karşısında yer aldığı söylenebilir. Erken dönemde hadislerin şifahi olarak nakledildiği düşüncesine karşı Abbott, Hz. Muhammed devrinden itibaren yazılı ve şifahi rivayetin birlikte yürütüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca hadislerin sonradan üretilip isnadların geriyeye doğru teşkil edildiği iddiasına karşı Abbott, rivayetlerde arttırma ya da bazı kasıtlı eklemelerin olabileceğini kabul etmekle birlikte Zührî ve çağdaşlarının hem kendilerinden önceki tâbiîn ve sahâbenin hem de Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinin özünü elde ettiklerini, daha sonraki zaman diliminde ise bu rivayetlerin belli bir form dahilinde aktarıldığını, böylece kesintisiz hadis rivayetinin mevcudiyetini savunur. Ona göre ikinci asırdan itibaren hadislerin sayısının gittikçe artması, sistematik olarak hadis uydurulmasından değil isnadların artmasından kaynaklanmaktadır. Bu görüşlerinden dolayı, oryantalist gelenekteki fikrî eğilimleri inceleyen Batılı bilim adamları, birkaç hristiyan araştırmacının yanı sıra Abbott'ı da Schacht'ın iddialarını eleştiren, genelde müslüman